

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ
НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ**

Студентски трг 3/III,
Београд

Упућено: Наставно-научном већу Универзитета у Београду - Географског факултета

Предмет: Извештај комисије о прегледу и оцени докторске дисертације
мр Иване Јелић

На Х седници Наставно-научног већа Универзитета у Београду - Географског факултета, одржаној 12. јула 2016. године, именовани смо у Комисију за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације кандидаткиње мр Иване (Милована) Јелић, рођене Петрић под насловом „ИНОВАТИВНИ МОДЕЛИ УПРАВЉАЊА ЗАШТИЋЕНИМ ПРИРОДНИМ ДОБРИМА КАО ПОДРШКА УСПОСТАВЉАЊУ И ФУНКЦИОНИСАЊУ ЕКОЛОШКЕ МРЕЖЕ СРБИЈЕ“, у саставу: др Мирољуб Милинчић, редовни професор Универзитета у Београду - Географски факултет, ментор, др Мишко Милановић, ванредни професор Универзитета у Београду - Географски факултет, др Снежана Ђурђић, ванредни професор Универзитета у Београду - Географски факултет, др Слободан Јовановић, ванредни професор Универзитета у Београду – Биолошки факултет и др Богдан Лукић, доцент, Универзитета у Београду - Географски факултет.

На основу детаљног прегледа текста дисертације, именовани чланови Комисије подносе Наставно-научном већу Географског факултета у Београду следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Увод

Наслов и обим дисертације

Докторска дисертација мр Иване Јелић, под насловом: „ИНОВАТИВНИ МОДЕЛИ УПРАВЉАЊА ЗАШТИЋЕНИМ ПРИРОДНИМ ДОБРИМА КАО ПОДРШКА УСПОСТАВЉАЊУ И ФУНКЦИОНИСАЊУ ЕКОЛОШКЕ МРЕЖЕ СРБИЈЕ“, урађена по правилима која прописује Универзитет у Београду. Дисертација садржи 121 страну основног текста, 11 страна уводног текста (поднасловне стране и резиме на српском и енглеском језику, захвалница и садржај), 9 страна литературе и извора, 10 страна глосаријум, 6 страна појмовник за Натура 2000, 1 страна биографија аутора, 5 страна прилог упитнка 3 стране изјава (укупно 167 страна). У раду је коришћена домаће и стране референце, разврстане на литературу и изворе (81 библиографских јединица литературе и 19 библиографских јединица извора, заједно са интернет страницама).

Хронологија тока рада на дисертацији

Ток израде дисертације пратио је предвиђену законску процедуру. Кандидаткиња је у октобру 2013. године поднела пријаву и предлог теме дисертације под насловом „КОМЕНАЦМЕНТ У ЗАШТИЂЕНИМ ПРИРОДНИМ ДОБРИМА КАО ПОДРШКА УСПОСТАВЉАЊУ И ФУНКЦИОНИСАЊУ ЕКОЛОШКЕ МРЕЖЕ СРБИЈЕ“ коју је Наставно-научно веће Географског факултета Универзитета у Београду разматрало на III седници, одржаној 28. новембра 2013. године и донело одлуку о именовању Комисије за оцену испуњености услова (подобност теме и кандидата) за израду докторске дисертације и оцену научне заснованости теме у саставу: др Мирољуб Милинчић, др Мишко Милановић, др Снежана Ђурђић, др Слободан Јовановић и др Богдан Лукић. Комисија је у предвиђеном року поднела позитиван Извештај, уз сугестију да се наслов теме коригује и да гласи „ИНОВАТИВНИ МОДЕЛИ УПРАВЉАЊА ЗАШТИЂЕНИМ ПРИРОДНИМ ДОБРИМА КАО ПОДРШКА УСПОСТАВЉАЊУ И ФУНКЦИОНИСАЊУ ЕКОЛОШКЕ МРЕЖЕ СРБИЈЕ“ који је Наставно-научно веће Географског факултета у Београду усвојило на седници одржаној 13. фебруара 2014. године. Стручно веће БУ за архитектуру, урбанизам, грађевинарство, геодезију, просторно планирање и географију, дало је сагласност на одлуке НН Већа Географског факултета.

Дана 8. јула 2016. године мр Ивана Јелић је Географском факултету доставила седам истоветних примерака укоричене докторске дисертације као и електронску форму исте (PDF формат). На седници Наставно-научног већа Географског факултета Универзитета у Београду, одржаној 12. јула 2016. године именована је Комисија за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације у саставу: др Мирољуб Милинчић, редовни професор Универзитет у Београду - Географски факултет, др Мишко Милановић, ванредни професор Универзитет у Београду - Географски факултет, др Снежана Ђурђић, ванредни професор Универзитет у Београду - Географски факултет, др Слободан Јовановић, ванредни професор Универзитет у Београду – Биолошки факултет и др Богдан Лукић, доцент Универзитет у Београду - Географски факултет.

Место дисертације у одговарајућој научној области

Докторска дисертација под наведеним насловом представља оригинално научно дело, интердисциплинарног карактера, које припада ужој научној области геопросторне основе животне средине, за коју је матичан Географски факултет у Београду.

2. Биографски подаци

Мр Ивана Јелић, стручни сарадник за заштиту природе, Завода за заштиту природе Републике Србије, рођена је 18.12.1978. године у Сјеници. Средњу медицинску школу завршила је у Краљеву. Током 2002. године дипломирала је на Биолошком факултету Универзитета у Београду, смер Екологија и заштита животне средине, са темом: „Бука као еколошки фактор у урбаним екосистемима“ и стекла звање *дипломирани биолог за заштиту животне средине*. У периоду од 2003. до 2011. године завршила је последипломске магистарске студије на Шумарском факултету Универзитета у Београду, смер Екологија шума и одбранила магистарску

тезу под називом: „Морфологија и биокологија клена (*Acer campestre* L.) на подручју Ђердапа“ и стекла звање *магистар наука из области шумарства*.

Током протеклог периода остварила је запажену професионалну активност:

- 2000-2016. године – Еколошко друштво „Ендемит“ Београд, активни члан, учесник и координатор пројекта у области заштите природе,
- 2002. године – „ДП Зоолошки врт града Београда“, зоолог-биолог,
- 2005. године – Средња стручна школа за естетику, стил и културу тела, професор биологије и екологије,
- Од 2008. године и даље – Завод за заштиту природе Србије, стручни сарадник за заштиту природе – област флора.
- 2011-2013. учешће на пројекту „*Constructing of Recreation park, Tourist Information Center, renovation of an existing eco-trail route, an information infrastructure that will serve the needs of the Tourist Information Center*“. Bulgaria-Serbia IPA Cross-Border Programme. Institute for Nature Conservation of Serbia;
- 2010-2011. учешће на пројекту Твининг пројекат SR 2007-IB-EN-02 „*Strengthening Administrative Capacities for Protected Areas in Serbia (NATURA 2000)*“, Министарства животне средине, рударства и просторног планирања и Завода за заштиту природе Србије;
- 2009-2010. учешће и координација на пројекту „*Израда менаџмент плана за боље управљање заштићеним природним добрима*“, Америчка амбасада и Еколошко друштво „Ендемит“;
- 2008-2010. учешће и координација на пројекту „*Ангажовање организација цивилног друштва на пољу еколошке економије*“ (Civil Society Engagement with Ecological Economics), finansiran od strane Evropske komisije – FP7;

Списак објављених научних и стручних радова

Током досадашњег рада профилисала се као вредан и плодотворан сарадник и самостални истраживач. У досадашњем периоду је објавила више од 20 научно-стручних и научних референци од којих истичемо следеће:

1. Мацура, Б. и **Јелић, И.** (ур.) (2013): Национални парк „Ђердап“ - вредности, лепота природе и заштита. Еколошко друштво „Ендемит“, Београд.
2. Crnobrnja-Isailović, J., **Jelić, I.**, Stanisavljević, B., Ćosić, N. (2012): Gmizavci i vodozemci Beograda – očuvanje biodiverziteta zaštitom ugroženih vrsta. Ekološko društvo „Endemit“, Beograd.
3. Stanisavljević, B., Ćosić, N., **Jelić, I.** (2012): Vodič kroz biološku i kulturnu raznovrsnost NP „Ђердап“. Ekološko društvo „Endemit“, Beograd.
4. **Petrić, I.** (2004): „Zoo vodič“, vodič kroz Beo zoo vrt. Ekološko društvo „Endemit“, Beograd.
5. Macura, B., Bojović, D., **Petrić, I.**, Ćosić, N., Tadić, M., Jarić, I., Knežević, J., Špirić, J., Jarić, M. (2013): Local Communities And Management of The Djerdap Protected Area In Serbia. *In: Healy, H., Martinez-Alier, J., Temper, L., Walter, M., Gerber, J.F. (eds.) Ecological Economics from the Ground Up.* p. 366-389, New York: Routledge, Taylor and Francis, ISBN/ISSN: 9781849713986.
6. Petrović, J., Stavretović, N., Ćurčić, S., **Jelić, I.**, Mijović, B. (2013): Invazivne biljne vrste i trčci i mravi kao potencijal njihove biološke kontrole na primjeru Spomenika prirode Bojčinska šuma (Vojvodina, Srbija). Šumarski list, 1-2, CXXXVII: 61-69.

7. Лазаревић, П., Стојановић, В., **Јелић, И.**, Крстески, Б., Ајтић, Р., Секулић, Н., Бранковић, С., Секулић, Г., Бједов, В. (2012): Прелиминарни списак инвазивних врста у Републици Србији са општим мерама контроле и сузбијања као потпора будућим законским актима. *Заштита природе*, 62(1): 5-31, Завод за заштиту природе Србије, Београд.
8. Macura, B., Војовић, D., **Petrić, I.**, Tadić, M., Ћosić, N., Jarić, I., Knežević, J., Špirić, J. and Jarić, M. (2010): Local Communities and Management of Protected Areas in Serbia. A Case Study. *In: The CEECEC Handbook: Ecological Economics from the bottom-up. Available at: <http://www.ceecec.net/wp-content/uploads/2010/11/THE-CEECEC-HANDBOOK.pdf>*
9. **Petrić, I.**, Stojanović, V., Lazarević, P., Pećinar, I., Đorđević, V. (2010): Florističke karakteristike područja NP „Đerdap“ i njegove neposredne okoline. *Zaštita prirode*, 61/1: 35-59, Zavod za zaštitu prirode Srbije, Beograd.
10. **Petrić, I.**, Stojanović, V., Pećinar, I., Nastasijević, B., Đorđević, V. (2009): Contribution to the knowledge of flora in the NP „Đerdap“ in North-Eastern Serbia. - Ecological society „Endemit“, Institute for Nature Conservation of Serbia and National Park „Đerdap“. Poster presentation of the 5th Balkan Botanical congress, Belgrade.
11. Macura, B., Војовић, D., Tadić, M., Ћosić, N., **Petrić, I.**, Jarić, I., Knežević, J., Kocić, T., Healy, H., Temper, L. and Martinez-Alier, J. (2009): A Study of Environmental Conflicts and Issues in South-Eastern Europe: Possible Collaboration between CSOs and Ecological Economists“. Ecological society „Endemit“, Belgrade, Serbia. *Available at: <http://www.endemit.org.rs/aktivnost/ee-report.htm>*
12. Stojanović, V., Lazarević, P., **Petrić, I.**, Amidžić, L., Jovanović, S. (2008): Threat level and protection of plants in Belgrade. *Zbornik sažetaka, Zaštita prirode u urbanim sredinama, Njega gradskog prostora. Brijuni, Hrvatska.*
13. **Petrić, I.** (2006): Organska poljoprivreda. *In: Tadić, M. (eds.): Praktikum o održivom razvoju lokalnih zajednica. Ekološko društvo „Endemit“, Beograd.*
14. **Petrić, I.** (2006): Genetski modifikovani organizmi (GMO). *In: Tadić, M. (eds.): Praktikum o održivom razvoju lokalnih zajednica. Ekološko društvo „Endemit“, 14-21, Beograd.*
15. Stanisavljević, B., **Jelić, I.**, Jovičić, K., Ћosić, N. (2014): Vodič kroz faunu riba Beograda– očuvanje biodiverziteta zaštitom ugroženih vrsta. Ekološko društvo „Endemit“ Beograd.
16. **Јелић, И.**, Томићевић Дубљевић, Ј. (2015): Значај планова управљања у управљању заштићеним подручјима Србије. *Шумарство* 3: 143-156, Београд.
17. **Јелић, И.**, Stanisavljević, B., Ћosić, N. (2015): Korak po korak do Nature 2000. Ekološko društvo „Endemit“ Beograd.
18. Stojanović, V., Rilak, S., **Jelić, I.**, Perić, R., Sabovljević, M., Lazarević, P. (2015): Biljke od međunarodnog značaja u flori Srbije. *Zavod za zaštitu prirode Srbije.*
19. Секулић, Н., **Јелић, И.** (2015): Еколошка мрежа Србије. У: Извештај о стању природе у Републици Србији 2010-2014. Завод за заштиту природе Србије.

Рад под редним бројем 6 уписан је на позицији Наши у WOS-у, који се налази на SCI листи.

Naslov : Invasive Plant Species and Ground Beetles and Ants as Potential of the Biological Control: a Case of the Vojevin Forest Nature Monument (Vojvodina Province, Serbia) (Article)
 Autori : Petrović Jovana Stavretović Nenad Dj Curčić Srečko B Jelić Ivana & Mijović Bojana
 Info : SUMARSKI LIST, (2013), vol. 137 br. 1-2, pp. 61-69
 Исправка : ISI/Web of Science Elečas Rang časopisa Citati: ISI/Web of Science (1) Scopus (1)

3. Технички опис дисертације

Обим дисертације са спецификацијом свих њених елемената

Докторска дисертација мр Иване Јелић, под насловом „Иновативни модели управљања заштићеним природним добрима као подршка успостављању и функционисању еколошке мреже Србије“ написана је на српском језику и има укупно 167 страна, уређених у складу са упутством Универзитета у Београду. Дисертација садржи 11 почетних страна (поднасловне стране и резимеи на српском и енглеском језику, захвалница и садржај), 121 страна основног текста, 9 страна пописа литературе и извора, 10 страна глосаријум, 6 страна појмовник за Натура 2000, 1 страна биографија аутора, 5 страна прилог упитнка. Основни текст је употпуњен са: 21 табелом и 6 карто-шематских прилога. Попис референци обухвата 81 библиографску јединицу литературе и 19 библиографских јединица извора са наведеним интернет страницама.

Основни текст докторске дисертација је структуриран у 7 главних поглавља, са укупно 38 поднастова нижих рангова:

1. Уводна разматрања (стр. 12–19)
2. Теоријски оквир тезе (стр.20–70)
3. Нови концепт заштите биодиверзитета у земљама ЕУ (стр. 71–84)
4. Област истраживања (стр. 85–109)
5. Методологија истраживања (стр. 110–113)
6. Резултати са дискусијом (стр. 114–128)
7. Закључци и препоруке (стр. 129–132)

Кратак приказ појединачних поглавља

У **уводном поглављу**, кроз четири поднастова, дефинисани су предмет, проблем, циљеви, задаци и хипотезе дисертације, преглед досадашњих истраживања, као и очекивани резултати. Циљ уводног поглавља је био да представи проблеме управљања са којима се суочавају стараоци заштићених подручја у Србији. Такође, циљеве и задатке које је имало ово истраживање, као и постављена питања и претпоставке које су дате у тези. Дат је историјат заштите природе како на глобалном тако и на националном нивоу. Посебна пажња је посвећена искуствима и поступцима ЕУ. У циљу обезбеђивања дугорочног опстанка највреднијих и најугроженијих врста и станишта Европе предвиђено је да се на подручју ЕУ успостави кохерентна (повезана) мрежа посебних заштићених подручја. Да би Србија, као земља кандидат, постала пуноправни члан ЕУ, неопходно је да до дана приступања изради предлог листе Натура 2000 подручја. Историјска ретроспектива указује на то да су бројни пројекти заштите природних добара пропали у случајевима политичких и социјалних несугласица различитих локалних, регионалних и интересних група. Ово је нарочито честа ситуација у случају неуважавања и конфронтације са локалним заједницама. Заправо, у протеклом периоду секторско управљање заштићеним природним добрима је појачавало наслеђене и генерисало низ нових негативних развојних ефеката. Управо то нарастање противуречности између *de iure* и *de facto* заштите заштићених природних добара условљава потребу преиспитивања постојећих и изналагање нових иновативних образаца управљања.

У **другом поглављу**, кроз сложену структуру са 14 поднастова другог, трећег и четвртог ранга, дат се осврт на преглед досадашњих истраживања. Такође, и преглед Међународног система управљања категоријама заштићених подручја дат од

стране IUCN, када је уведен, са којим циљем и резултатима. Указано је да IUCN данас представља међународно најважнији ауторитет на подручју заштите, који деценијама, на бројним конференцијама и конгресима, развија политику и стратегију заштите и очувања природе, те поставља концепте и стандарде за њихову реализацију. Једно од најважнијих подручја којим се IUCN бави је политика планирања, организације и ефикасног управљања заштићеним подручјима. Посебна пажња је посвећена еволуцији система управљања заштићеним подручјима од шест категорија и његовог усвајања 1994. године на Генералној скупштини IUCN-а у Буенос Аиресу. Године 2004. систем IUCN категорија управљања заштићеним подручјима је признат и прихваћен од стране Конвенције о биолошкој разноврсности и од тада свим потписницама Конвенције се саветује и охрабрују се да ускладе своје националне системе са међународним. Исти није мењан, само је на Светском конгресу очувања природе (World Conservation Congress) 2008. године у Барселони скупштина IUCN-а развила нове смернице за тумачење издвојених категорија. Такође, у оквиру овог поглавља анализирани су и иновативни модели управљања заштићеним подручјима са циљем да се укаже на оно што је од суштинског значаја, а како би се управљачима заштићених подручја указало како да унапреде своје активности, уведу иновације које ће дати најбоље могуће резултате. Данас постоје различити концепти и облици планирања заштићених подручја, а кључно питање је како дефинисати и одабрати најповољнију стратегију управљања расположивим ресурсима која ће уједно задовољити еколошке и економске критеријуме развоја. Модел и ефикасност управљања утиче пре свега на заштиту природе, али и на активност локалне заједнице, број и структуру посетилаца, па чак и на цену некретнина и број нових предузетника у делатностима везаним за заштиту природе. Потреба за активним управљањем заштићеним природним добрима постала је јасна након што се искуствено показало да се очување неког подручја не може постићи самим проглашењем његове заштите, већ је неопходно утицати на активности које се одвијају у том подручју.

У **трећем поглављу**, са девет тематских подцелина, сагледан је нови концепт заштите биодиверзитета у земљама ЕУ који се реализује успостављањем Натура 2000 еколошке мреже, која је уведена са циљем да се постигне очување биодиверзитета, а уз одрживо коришћење ресурса. Многе земље широм света стављају очување природе међу своје приоритете, увиђајући да је природа неизоставно важно средство за друштвени и економски развој одређеног региона и друштва у целини. Резултат овог схватања је да су заштићена подручја кључни инструмент за очување критичних екосистема и биолошке разноврсности, али и уважавања њихових могућности да доприносе економском развоју. Због тога на издвајање одређених делова предела за потребе заштите природе и на квалитетно управљање тим подручјима данас треба гледати као на важан задатак друштва и међународне заједнице. Ауторка указује и чињенично доказује да је посебан искорак у заштити биодиверзитета остварила Европска унија. Не доводећи у питање постојање национално заштићених подручја. ЕУ је осмислила успостављање јединствене кохерентне мреже подручја за заштиту одређених типова станишта и станишта ретких и угрожених биљних и животињских врста на својој територији. Директивом о стаништима и Директивом о птицама свака држава чланица је добила обавезу да на простору своје државе, руководећи се утврђеним правилима, одреди подручја које ће постати саставни део европске Натура 2000 мреже.

Поглавље четири даје преглед историјата заштите природе у Србији, стратешког, правног и институцијалног оквира, и покушава да сагледа докле је наша земља стигла у процесу успостављања Натура 2000 еколошке мреже. Посебо је

анализирано стање докле се стигло у процесу хармонизације националног са законодавством ЕУ, а у области заштите природе. Питање усклађивања IUCN и националног система категоризације заштићених подручја. Анализирани су законодавни оквир, управљања и финансирања еколошке мреже Републике Србије. У том контексту посебно је сагледана потенцијална улога иновативних модела управљања заштићеним природним добрима као подршке успостављања и функционисања еколошке мреже Србије. Много је примера где нормативно-планска (формална) заштита природних добара у Србији, ма како ригидна била, није гаранција неопходне фактичке заштите и сигурности, а спутавање развојних могућности локалних заједница – у функцији њиховог обезбеђења и очувања – није била сврсисходна. Напротив, показало се да су овакви пројекти најчешће угрожавани због игнорисања локалних заједница, њихових традиција, обичаја и оквира живљења, као и њих самих. Зато се саветује да треба поспешити механизме савремених метода управљања, чиме се директно увећава могућност заштите, али и рационалног и еколошки оправданог валоризовања заштићених природних добара и њихових развојних потенцијала.

Пето поглавље (методологија истраживања) описује истраживачки приступ, начин прикупљања и анализе података, као и образложење предложене методологије. Ауторка прикупљену грађу класификује на примарне и секундарне изворе. Секундарни извори обухватају документа, као што су Закон о заштити природе, Уредба о распореду и коришћењу средстава за субвенционисање заштићених природних добара од националног интереса, Уредба о ближим критеријумима, начину обрачуна и поступку наплате накнаде за коришћење заштићеног подручја, Планови управљања и Одлуке о накнадама за коришћење заштићеног подручја за одабране управљаче, као и чињенице о ранијим истраживањима у области управљања заштићеним природним добрима. Анализом доступних података омогућено је сагледавање општег стања у области истраживања, као и постојећим проблемима и недостацима. Примарни извори података добијени су различитим техникама. Ради упознавања са конкретном ситуацијом и ставовима самих управљача припремљена је анкета, а ради испитивања институционалног окружења урађен је експертски интервју, који је омогућио сагледавање међусобних односа и будућих планова. Упитник је припремљен у две фазе. Пробна верзија Упитника послата је методом случајног избора на адресе шест управљача (по један из сваке категорије заштите) на тестирање. На овај начин проверена је његова свеобухватност, као и квалитет и разумљивост припремљених питања. Након тога одређена питања су модификована, како би била јаснија, а грешке минимизирани. Коначна верзија Упитника имала је 20 питања, а у складу са различитом структуром и капацитетима појединих управљача. Одабрана питања била су отвореног, затвореног и мешовитог типа, а анкетирање управљача вршено је у периоду од децембра 2014. до марта 2015. Одговоре на упитнике је доставило 50 анкетираних, а који управљају са 100 заштићених подручја, и то десет специјалних резервата природе, 5 националних паркова, 59 споменика природе, два заштићена станишта, девет предела изузетних одлика, девет паркова природе, четири општа резервата природе, један меморијални природни споменик и један предео нарочите природне лепоте. На основу пристиглих упитника формирана је електронска база података, у којој су представљени одговори сваког појединачног управљача, а након тога је рађена анализа резултата у Microsoft Excel 2010 програму.

Шесто поглавље садржи дискусију о резултатима истраживања. Анализом добијених резултата констатовано је да је у Србији управљање углавном организовано кроз државне институције, јавна предузећа и организације. Када су у

питању планови управљања, у 55 заштићених подручја, обухваћених анализом, планови постоје и успешно се спроводе, али ипак за велику групу обухваћених заштићених подручја (44) планови управљања или не постоје или се адекватно не примењују.¹ На основу анализа добијених резултата закључује се да би увођење механизма који подразумевају систем позитивне стимулације, укључијући и новчане потстицаје, дали добре резултате како би се спроводиле мере очувања и заштите природе. Основни проблем са којим се суочавају управљачи заштићених подручја у Србији, јесте недостатак финансијских средстава, али такође и слаби институционални и кадровски капацитет. Резултати добијени истраживањем показују да се већина заштићених подручја финансира из буџета (републичког или локалног), у проценту од шест до 90%, док пројекти и донације чине мали део укупног буџета од пет до 15%, што даје велике могућности за побољшање ситуације. Дошло се до закључка да управљачи заштићених подручја у Србији сарађују са локалним становништвом и представницима удружења грађана, али је сарадња на ниском нивоу и углавном се састоји у реализацији заједничких пројеката. Не постоји директно укључивање представника локалних заједница у процес доношења одлука. Највећи проблем у заштићеним подручјима, а у односу са локалном заједницом, представља одлагање отпада и нелегална градња. Сарадња са представницима других заштићених подручја се углавном састоји од консултација на решавању сличних проблема, а само појединачно и у малом проценту на реализацији заједничких пројеката. Боља комуникација и сарадња свих заинтересованих страна, а кроз припрему и реализацију заједничких пројеката који би омогућили веће приходе управљачима за финансирање пословања, а уједно омогућили решавање проблема са којима се суочава локално становништво се даје као препорука за унапређење. Туризам у заштићеним подручјима у Србији је на ниском нивоу развоја у односу на своје потенцијале, туристичка понуда је скромна, непланска, а праћење броја туриста који посећују њихово подручје за већину управљача је готово немогуће. Управљачи, углавном, немају кадровских капацитета за припрему и реализацију великих инвестиционих пројеката, који би се финансирани из фондова ЕУ. Постоје административне базе података, а мониторинг се ради као редовна активност управљача, али без даље обраде и коришћења прикупљених података. Организовање практичне обуке особља за припрему и реализацију заједничких буџетских великих пројеката, који би омогућили веће приходе управљачима за финансирање пословања, повећање капацитета за развој туризма, али и куповину опреме за успостављање ГИС база података и реализацију квалитетнијег мониторинга, је правац коме треба тежити у наредном периоду. Резултати експертског интервјуа наглашавају додатне проблеме везане за планове управљања где су посебно издвојени Национални паркови који тренутно немају важеће Планове управљања, јер су постојећи планови истекли у периоду од 2010. до 2012, а нови нису донети због непостојања Закона о Националним парковима, који је требао да буде усвојен 2011. године“.

У завршном, **седмом поглављу** је дата критичка интерпретација резултата истраживања и указано на правце побољшања избора модела управљања заштићеним

---

¹ Поређењем категорија заштите утврђено је да од 55 подручја која имају План управљања 25 спадају у категорију добара од националног интереса које субвенционисне држава и услов за доделу субвенције је одобрен Програм и План управљања. Преостала подручја која имају усвојене планове управљања спадају у две групе, у прву групу спадају подручја која се налазе на територији АП Војводине, а на основу резултата упитника се може закључити да имају добру сарадњу са локалном самоуправом и да су око 30% њиховог буџета средства која издваја локална заједница. Другу групу чине подручја која се налазе на територији Града Београда, који такође финансира заштићена подручја, а за одобравање средстава неопходни су Програм и План управљања.

природним добрима. У оквиру поглавља се потенцира став да се управљање заштићеним подручјима у Србији одвија без праве стратегије, па се активности заштите, развоја и коришћења заштићених подручја догађају стихијски, често као одговор на политичке притиске, придајући мало важности последицама таквог стања. Исто тако, да заштићена подручја не представљају само одговор на глобалну потребу за очувањем биодиверзитета већ све чешће постају значајан инструмент за развој локалних заједница. Интеграција еколошких и социјалних циљева уз препознавање потреба локалног становништва, које заузврат даје подршку, пристаје на сарадњу и има легитиман однос са управљачем, представља чврсту базу за дугорочно, одговорно и одрживо управљање заштићеним подручјем. Дат је низ препорука како да се постојеће стање унапреди и развију иновативни модели управљања од којих треба истаћи следеће: Изградња и јачање управљачких капацитета; Унапређење спровођења релевантних планских докумената; Успостављање система одрживог финансирања заштићених подручја; Приватно – јавно партнерство; Партнерство са локалном заједницом; Вођење базе података, мониторинг и евалуација; Еколошка едукација и интерпретација и др. Кандидаткиња овде указује да иновативни модели управљања могу мултифункционалне просторе успешно валоризовати и омогућити превазилажење конфликта између социокултурног, еколошког и економског аспекта животне средине. Истиче да резултати добијени овим истраживањем имају апликативан карактер и да се могу користити за планирање, пројектовање и праћење развоја туристичких капацитета заснованих на природним потенцијалима, као и у функцији планирања објективних могућности за развој шумарства и пољопривреде. Установљено је да заштићена природна добра поседују добре предиспозиције у погледу одрживог развоја, па истраживање може послужити као полазна тачка за сложеније студије ових простора у будућности. Такође, истиче неопходност наставка истраживања у овој области.

Теза садржи: поткорице и резимеа на српском и енглеском језику, захвалницу, садржај, преглед коришћене литературе, речник стручних израза, прилог I - упитник који је коришћен за прикупљање информација од управљача заштићених подручја, прилог II - Натура 2000 појмовник, биографија аутора, Изјава о ауторству, Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторске дисертације и Изјава о коришћењу.

Осврт на технику обраде дисертације

Докторска дисертација је обрађена на прегледан и јасан начин, у складу са нормама изворног и одговорног научног рада. Поглавља и подпоглавља различитог хијерархијског ранга су логично распоређена, водећи рачуна о важности и сразмери појединих делова који чине конзистентну целину. Текст обухвата 167 страна, формата А4 са проредом подешеним на 1,5, са просечно 32 реда по страни, писмом *Times New Roman* и величином од 12 типографских тачака, сходно пропозицијама наведеним у Упутству за формирање репозиторијума докторске дисертације Универзитета у Београду. Дисертација је методичко-дидактички приређена, прегледна, систематизована и документована са бројним инструктивним прилозима који су представљени табелама, сликама, схемама и картама те рад технички у потпуности задовољава критеријуме прегледног слагања писаног материјала. Графички прилози имају одговарајући наслов, нумерацију и извор (ако су преузети и прилагођени од других аутора). У раду су коректно означени наводи литературе, уз тачно навођење преузетих ставова других аутора. Технички су задовољени сви критеријуми слагања и прелома писаног материјала, а посебно компактност,

једноставност, прегледност и систематичност. У раду су добро искоришћени и цитирани литературни наводи, објективно је вршена компарација и обрада материјала добијених из упитника и интервијуа. Адекватно су примењени поступци дефинисања, класификовања и закључивања на основу искуства и знања ауторке, и дати одговори на постављене задатке, чиме су покривени сви захтеви које је предвидео предложени концепт дисертације. Полазне хипотезе су потврђене, чиме су оправдани постављени циљеви дисертације.

4. Структура и садржај дисертације

План (композиција) дисертације, актуелност, оригиналност, значај

Проблемски, просторни и временски оквир истраживања мотивисан је перцепцијом ове проблематике као научно и емпиријски захтевне, интегралне, нешематизоване, изазовне и друштвено корисне. Представљена полазишта, анализе, резултати и предложени иновативни модели указују да је дисертација имала два просторна и проблемска тежишта – да дâ решења за емпиријске проблеме локалног опсега и теоријске националног опсега. Резултати могу послужити као основа за будуће истраживачке радове, са циљем комплексније анализе и провере праваца развоја иновативних модела управљања заштићеним природним добрима у функцији успостављања и функционисања еколошке мреже Србије.

У раду је дат покушај да се одговори још једном захтеву – темељној аксиолошкој претпоставци, да његови резултати буду и практично корисни. Наведено добија на значају тиме што су ова питања узета у разматрање у, по њих, кризном времену у коме се криза не манифестује само нагомиланим проблемима, већ и акутном оскудицом идеја и средстава за њихово истраживање и решавање. Презентовање постављених хипотеза, предмета, задатака и циљева истраживања докторске дисертације мр Иване Јелић рађен је по утврђеном плану и усклађен са савременом концепцијом интердисциплинарних истраживања у оваквим научним областима. Обухваћени су сви елементи савременог истраживања постављеног научног проблема који је методолошки обрађен, од увода до закључка и препорука, уз коришћење обимне и релевантне литературе. Дисертација је методолошки, стручно и научно покривена свим елементима који су неопходни за испуњење услова које захтевају савремена комплексна истраживања. Презентована у форми конзистентне и оригиналне научне структуре, дисертација представља оригиналан научно-истраживачки рад који је резултат прецизно дефинисаних теоријско-методолошких поставки.

Ово истраживање у форми докторске дисертације има потпуно оправдање, како у теоријском тако и у примењеном погледу. У нашој науци и пракси тема иновативних модела управљања (адаптивног и(ли) коменаџмента) заштићеним природним добрима је запостављена и не прати успостављене стандарде и примену као у европи тако и у свету.

Актуелност теме је јасно изражена посебно за национални, регионални и локални ниво истраживања, с обзиром на евидентне очекиване промене и актуелне трендове у погледу ширења териорија заштићених природних добара, успостављању и функционисању еколошке мреже и приступања Србије ЕУ. Поред теоријског значаја, ова дисертација има наглашену примењену димензију, што јој даје посебан значај у околностима релативно слабо истражене и елабориране проблематике управљања вредним деловима природе.

Дисертација пружа оригиналне емпиријске резултате и мноштво прегледних, научно класификованих и систематизованих чињеница које могу послужити као полазиште за даља научна истраживања, усмеравања и предвиђања могућих праваца развоја интеракције система заштите и социо-економског развоја на заштићеним природним добрима Србије. Осим тога добијени резултати су и практично примењиви при активностима на проглашењу нових и просторном ширењу постојећих заштићених добара. Такође, и при редефинисању постојећих (промена категорије заштићеног добра) и унутар њих поновном диференцирању постојећих заштитних зона.

Анализа примењених научних метода и њихова адекватност за спроведено истраживање

Концепција и програм истраживања прилагођени су конкретно постављеним научно-истраживачким задацима, односно циљевима истраживања. У раду су комбиноване стандардне и прилагођене методе, што је резултирало формулисањем нове научне методологије, чија је исправност проверавана предузетим истраживањем. Међу примењеним научним методама и техникама истраживања у предметном раду доминантну улогу имају:

- Геопросторна анализа и синтеза
- Географско-еколошки метод
- Методе евалуације животне средине
- Метод квалитативне валоризације
- Класификација као метод истраживања

У поступку истраживања, кандидаткиња се ослањала и на неке опште научне методе које се базирају на примени статистичких поступака и моделирања. На бази дедукције, конкретизације и спецификације рашчлањене су све чињенице, да би се синтезом, генерализацијом, индукцијом и апстракцијом објединиле у јединствену целину.

Током анализе проблема коришћен је експертски интервју и анкетни упитник. Ради упознавања са конкретном ситуацијом и ставовима самих управљача припремљена је анкета, а ради испитивања институционалног окружења експертски интервју је омогућио сагледавање међусобних односа и будућих планова. Одабрана питања била су отвореног, затвореног и мешовитог типа, а анкетање управљача и интервју су реализовани у периоду од децембра 2014. до марта 2015. Експертски интервју је урађен са два представника Министарства пољопривреде и заштите животне средине - Сектор за заштиту животне средине, руководиоцем Одељења за заштићена подручја и еколошку мрежу и руководиоцем Одсека за заштићена подручја, који су задужени за рад са управљачима заштићених подручја, контролу израде планова управљања и доделу субвенција. Циљ експертског интервјуа је био да се добије што тачнија информација и уједно омогући шире разумевање процеса израде, доношења и имплементације планова управљања у Србији. Одговори на отворена питања добијени од експерата наведеног Министарства су квалитативно обрађени. Експертски интервју је тематику проблема ове докторске дисертације поставио у центар дешавања.

5. Заједничко мишљење и оцена дисертације и кандидатове способности за самосталан научни рад

Након прегледа приложеног текста, праћења и познавања научног и стручног рада кандидаткиње Комисија констатује:

1. Мр Ивана Јелић, стручни сарадник за заштиту природе, Завода за заштиту природе Републике Србије, урадила је докторску дисертацију под насловом: „Иновативни модели управљања заштићеним природним добрима као подршка успостављању и функционисању еколошке мреже Србије“, која има укупно 167 страна, уређених у складу са упутством које даје Универзитет у Београду. Дисертација садржи 11 уводних страна (поднасловне стране и резимеи на српском и енглеском језику, захвалницу и садржај), 121 страну основног текста, 9 страна пописа литературе и извора, 10 страна глосаријум, 6 страна појмовник за Натура 2000, пет страна прилог упитника, једна страна биографије кандидата и три стране изјава. Основни текст је употпуњен са 21 табелом и 8 слика и карто-шема. Попис коришћене литературе обухвата 100 референци (81 библиографских јединица литературе и 19 библиографских јединица извора, заједно са изворима интернет страница).
2. Као допринос науци и пракси, дисертација је предочила реална ограничења и потенцијале за увођење иновативних модела у управљању заштићеним природним добрима, указала на стање и перспективу, дефинисала ограничавајуће факторе и предложила потенцијална решења. У том смислу, добијени резултати су сагласни савременим настојањима развоја који у одрживом развоју заштите природе има један од својих најзначајнијих ослонаца. Такође, показана је потреба да се код управљача заштићеним добрима од доминантне ситуације „менаџера по функцији“ дође до нове пожељне „менаџера по улози“.
3. Такође, теза је имала јасно дефинисан проблемски и просторни оквир истраживања. Из познавања општег ка познавању конкретног (посебног и појединачног), истраживањима се дошло до резултата значајних за науку и праксу који се морају уважавати у садашњим и перспективним плановима развоја ефикаснијег управљања заштићеним природним добрима и обезбеђењу еколошке мреже Србије.
4. Представљена тематика пријављене докторске дисертације има растући значаја, како у научном, тако и у примењеном, друштвеном али и у реално перспективном ширем комплексу општих изазова у управљању заштићеним природним добрима и функционисању еколошке мреже Србије,
5. Реализацијом овог рада створен је значајан фонд научних и емпиријских показатеља, чињеница и знања, која су у овом периоду хронично дефицитарна или недоступна у научној литератури и пракси, а значајна за имплементацију коменецмента и(ли) адаптивног менаџмента у заштићеним природним добрима са циљем подршке функционисању еколошке мреже Србије,
6. Кандидаткиња је одговорно, и коректно користила литературу и изворе, цитирала их и позивала се на њих. У оквиру 100 библиографских одредница, већина је публикована после 2000. године, што указује да кандидаткиња има преглед савремене литературе коју је умешно користила и на тај начин актуелизовала проблем на најбољи начин. Већи део библиографских јединица је изворно страна литература, што допуњује актуелни приступ у проучавању и коришћењу релевантних научних и стручних референци.

7. На основу прегледа дисертације мр Иване Јелић Комисија са пуном одговорношћу тврди да се ради о комплексном, оригиналном и интердисциплинарном раду. Он има велики допринос у сагледавању теоријско-методолошког аспекта анализе, синтезе и генерализације истраживања и евалуације управљања заштићеним природним добрима и заштити животне средине уопште.
8. Докторска дисертација представља оригинално научно дело, интердисциплинарног карактера, које припада ужој научној области геопросторне основе животне средине, за коју је матичан Географски факултет. Такође, дисертација по ширини и дубини анализираних проблема даје значајан допринос корпусу наука о животној средини и екологији, односно ужој научној области Геопросторне основеа животне средине за коју је матичан Географски факултет. Тиме је институционална научна вредност рада на дисертацији осигурана.
9. С обзиром на то да је кандидаткиња до сада објавила више рецензираних научних радова са темама о управљању заштићеним природним добрима, заштити природе и одрживом развоју, и да је досадашње научно усавршавање и професионалан рад у складу са темом дисертације, сматрамо да је њеном успешном изградом потврђено да се мр Ивана Јелић може самостално бавити научним радом у овој области.
10. На основу анализе и оцене приложене дисертације кандидаткиње, са пуном одговорношћу може се тврдити да је реч о оригиналном и самосталном научном делу, чији се резултати могу теоријски и практично искористити у области животне средине, заштите природе, екологије, просторног планирања и др.

6. Закључак и предлог комисије

Научни допринос дисертације огледа се у сазнајној и методолошкој вредности, трагања за најподеснијим, научно утемељеним иновативним моделима управљања заштићеним природним добрима у функцији успостављања и функционисања еколошке мреже Србије и да резултати могу наћи примену у превазилажењу других конфликта између социокултурног, еколошког и економског аспекта животне средине. Констатације које је Комисија изложила на претходним странама овог Извештаја о резултатима докторске дисертације мр Иване Јелић, под насловом „Иновативни модели управљања заштићеним природним добрима као подршка успостављању и функционисању еколошке мреже Србије“, доприносе теоријско-методолошком сагледавању и продубљивању постојећих знања у савременим концептима заштите природе и географије животне средине, посебно у функцији одрживог развоја, а које се све чешће и све више намеће својим мултидисциплинарним и интердисциплинарним приступом.

Дисертација у теоријско-методолошком приступу, структури и концептима има карактер оригиналног научног рада чији ће резултати унапредити теорију и праксу управљања животном средином, посебно заштићеним природним добрима. На основу анализе и оцене приложене дисертације кандидата, са пуном одговорношћу потврђујемо да је реч о оригиналном и самосталном научном делу, чији се резултати могу и практично искористити у процесу правне и фактичке заштите и успостављања и функционисања еколошке мреже у Србији.

У складу са изнесеним ставовима и мишљењима, уважавајући компетентност и оспособљеност кандидаткиње, Комисија предлаже Наставно-научном већу Географског факултета у Београду и Стручном већу Универзитета у Београду да прихвате позитивну оцену докторске дисертације **мр Иване Јелић** под насловом: **„Иновативни модели управљања заштићеним природним добрима као подршка успостављању и функционисању еколошке мреже Србије“** и да одобре њену јавну одбрану, јер су се стекли сви услови, како у смислу научне вредности дисертације тако и оспособљености кандидата да се бави самосталним научним радом.

У Београду, 1.08. 2016. године

Комисија:

Др Мирољуб А. Милинчић, ред. проф.
Универзитет у Београду – Географски факултет

Др Мишко Милановић, ванр. проф.
Универзитет у Београду – Географски факултет

Др Снежана Ђурђић, ванр. проф.
Универзитет у Београду – Географски факултет

Др Слободан Јовановић, ванр. проф.
Универзитет у Београду – Биолошки факултет

Др Богдан Лукић, доцент
Универзитет у Београду – Географски факултет